

Sygn. akt I KK 207/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 kwietnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Matras (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek
SSN Włodzimierz Wróbel

Protokolant Patrycja Kotlarska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jolanty Rucińskiej,
w sprawie **E. J. i K. I.**

o zadośćuczynienie i odszkodowanie

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 14 kwietnia 2021 r.,

kasacji wniesionych przez Prokuratora Generalnego - na korzyść

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 29 listopada 2016 r., sygn. akt II AKa (...),

zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w B.

z dnia 7 lipca 2016 r., sygn. akt III Ko (...),

**I. uchyla zaskarżony wyrok w pkt II w odniesieniu do E. J. i K. I. i
w tym zakresie sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania
Sądowi Apelacyjnemu w (...);**

II. wydatkami postępowania kasacyjnego obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Wyrokiem Sądu Okręgowego w B. z dnia 7 lipca 2016 r., w sprawie sygn. akt III Ko (...), w oparciu o przepis art. 11 ust. 2 w zw. z art. 8 ust. 1 w zw. z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tj. Dz. U. z 2015 r., poz. 1583) zasądzone zostały od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawców N. J., K. I. i E. J. kwoty po 1000 złotych - z 5 % odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku - tytułem zadośćuczynienia za represje związane z działalnością nieżyjącego męża i ojca wnioskodawców na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. W pozostałym zakresie wniosek został oddalony.

Na skutek wniesionej apelacji pełnomocnika wnioskodawczyni N. J. Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 29 listopada 2016 r. w sprawie o sygn. akt II AKa (...) zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądzone na rzecz N. J., K. I. i E. J. zadośćuczynienie podwyższył do kwoty 4.000 złotych na rzecz każdego z nich. W odniesieniu do K. I. oraz E. J. sąd odwoławczy skorzystał z przepisu art. 435 k.p.k. orzekając również co do nich. W pozostałym zakresie sąd odwoławczy utrzymał zaskarżony wyrok w mocy.

Od tego wyroku kasację złożył pełnomocnik wnioskodawczyni N. J. Zaskarżając wyrok w części oddającej wniosek, postawił w kasacji zarzuty naruszenia przepisów prawa procesowego (obraży art. 7 k.p.k. w zw. z art. 433 § 2 k.p.k. – pkt II a) a także zarzut obraży prawa materialnego, tj. „*art. 8 ust. 1 w zw. z art. 11 ust. 1 i 2 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w zw. z art. 445 § 1-3 kc poprzez nieuwzględnienie wszystkich okoliczności mogących mieć wpływ na wymiar zasądzzonego zadośćuczynienia, oraz braku analizy tych okoliczności pod kątem rozmiaru krzywdy i koniecznej kwoty zadośćuczynienia tj. rodzaju i rozmiaru doznanych obrażeń i związanych z tym cierpień fizycznych i psychicznych M. J. w postaci połamanych żeber, śmiertelnego stanu zdrowia po przesłuchaniach, oraz dotkliwego pobicia skutkującego brakiem możliwości rozpoznania twarzy M.J.*” (pkt II b).

W konkluzji domagał się uchylenia wyroku w zaskarżonej części oraz wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 28 czerwca 2017 r. w sprawie o sygn. akt III KK 81/17, uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 29 listopada 2016 r. w zaskarżonej części w odniesieniu do N.J. i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu tego wyroku wskazano, że zasadny okazał się li tylko zarzut ostatni kasacji, tj. zarzut rażącego naruszenia prawa materialnego, które miało istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia, tj. art. 8 ust. 1 w zw. z art. 11 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 czerwca 1991 r. o uznaniu za

nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność niepodległego bytu państwa Polskiego w zw. z art. 445 § 1-3 k.c. W odniesieniu zaś do tych wnioskodawców, którzy nie wnieśli kasacji, wskazał, że z uwagi na charakter dochodzonego roszczenia (roszczenie o charakterze cywilnym) w kwestiach nieuregulowanych stosuje się przepisy k.p.c., co czyni niemożliwym sięgnięcie do przepisu art. 435 k.p.k. w zakresie objęcia rozstrzygnięciem kasacyjnym także tych wnioskodawców.

Rozpoznając sprawę w zakresie, w jakim została ona przekazana do ponownego postępowania, Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 7 listopada 2017 r., sygn. akt II AKa (...), zmienił wyrok w zaskarżonej części w ten sposób, że zasądził od Skarbu Państwa na rzecz N. J. tytułem zadośćuczynienia 12.000 złotych pomniejszoną o 4.000 złotych zasądzone wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 29 listopada 2016 r., sygn. akt II AKa (...). W pozostałym zakresie zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

W uzasadnieniu wyroku tenże sąd wskazał, że rozmiarom krzywdy doznanej przez M. J. (męża oraz ojca wnioskodawców) odpowiada kwota 36.000 zł, a zatem na rzecz wnioskodawczyni przypada kwota 12.000 zł.

W efekcie tego rozstrzygnięcia wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 29 listopada 2016 r., sygn. akt II AKa (...), w części dotyczącej wnioskodawców K.I. i E. J. uzyskał walor prawomocności.

Od tego wyroku kasację na rzecz wnioskodawców E. J. i K. I. wniósł Prokurator Generalny. Zaskarżając wyrok na ich korzyść zarzucił: *„rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa karnego procesowego i materialnego, a mianowicie art. 7 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 1 w zw. z art. 11 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa polskiego (Dz.U. z 2020 r., poz. 1820) w zw. z art. 445 § 1 i 2 k.c., polegające na dokonaniu niewłaściwej oceny ustalonych okoliczności mających związek z niesłusznym pozbawieniem wolności M. J., a przede wszystkim ponadprzeciętnych dolegliwości fizycznych i psychicznych doznanych przez osobę represjonowaną oraz nienależytym uwzględnieniu kompensacyjnego charakteru zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, skutkiem czego doszło do zasądzenia rażąco niskiej, wręcz symbolicznej i nie będącej odpowiednią do doznanych krzywd, kwoty zadośćuczynienia pieniężnego”*.

We wniosku końcowym kasacji skarżący domagał się uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie wskazanemu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

W trakcie rozprawy kasacyjnej prokurator Prokuratury Krajowej poparł kasację.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest zasadna, choć tylko w takim zakresie, w jakim wskazuje w treści zarzutu na rażące naruszenie przepisów prawa materialnego, a w istocie – przepisu art. 445 § 1 i 2 k.c. Gdyby skarżący zapoznał się z treścią uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2017 r. (III KK 81/17), to zapewne by uchwycił istotę uchybienia, którego dopuścił się ten sam przecież sąd odwoławczy, od którego to wyroku wywiedziono obecnie kasację. W uzasadnieniu wyroku w sprawie III KK 81/17, wyroku dotyczącego tego samego orzeczenia sądu odwoławczego a dotyczącego tylko matki wnioskodawców, Sąd Najwyższy wykazał bowiem trafną argumentację, że nie doszło do naruszenia przez sąd drugiej instancji przepisów prawa procesowego, w tym przepisu art. 7 k.p.k. (oraz art. 410 k.p.k.). Ocena ta jest trafna, a jeśli do tego dodać, że uzasadnienie wniesionej kasacji na stronach od 4 do 7 (na poprzednich stronach opisano okoliczności dotyczące toku postępowania) dotyczy li tylko okoliczności, które mają charakter materialnoprawny, tj. dotyczą oceny elementów wpływających na wysokość zadośćuczynienia - w kontekście art. 445 § 1 i 2 k.c. - to staje się jasne, iż zarzut kasacji dotyczy właśnie obrazu prawa materialnego.

Odnosząc się do tak określonego zarzutu trzeba zgodzić się ze skarżącym, że sąd odwoławczy nie uwzględnił wszystkich okoliczności mogących mieć wpływ na wysokość zasądanego zadośćuczynienia, a te, które miał na uwadze, ocenił w sposób niewłaściwy. Uchybienie to, mające postać rażącego naruszenia przepisu art. 445 § 1 i 2 k.c., zostało w sposób bardzo precyzyjny i dokładny opisane w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego w sprawie III KK 81/17 i oceny te aprobuje w zupełności obecnie orzekający skład Sądu Najwyższego. Przypomnieć trzeba, że przepis art. 445 § 1 k.c. mówi o „odpowiedniej sumie tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę” ale odpowiedniość nie oznacza dowolności. Prawidłowe określenie zadośćuczynienia wymaga uwzględnienia wszystkich okoliczności (kryteriów). Kryteria, które winny być uwzględnione wypracowano w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz doktrynie i są to niewątpliwie: czasokres pozbawienia wolności i warunki jego odbywania, ewentualny rodzaj i rozmiar doznanego obrażenia ciała w trakcie pozbawienia wolności, wiek poszkodowanego, stopień, rodzaj i i czas trwania jego cierpień fizycznych i psychicznych, poczucie nieprzydatności społecznej, bezradność życiowa, utrata dobrego imienia, infamia środowiskowa (np. A. Rzepecka – Gil, Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania – część ogólna, Lex/el teza 15 do art. 445; wyroki SN: z dnia 27 lutego 2004 r., V CK 282/03; z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 245/07). Wskazuje się również, że zadośćuczynienie ma na celu kompensatę nie tylko cierpień fizycznych, ale także niekorzystnych następstw zdarzenia w sferze psychiki poszkodowanego (wyrok SN z dnia 8 czerwca 2011 r., I PK 275/10). Określając wysokość zadośćuczynienia trzeba mieć na względzie, że ma ono charakter kompensacyjny, a więc

musi przedstawiać ekonomicznie odczuwalną wartość, adekwatną do warunków gospodarki rynkowej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego występuje wyraźna tendencja do uznania, że powoływanie się przy ustalaniu zadośćuczynienia na potrzebę utrzymania jego wysokości w rozsądnych granicach, odpowiadających aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej nie może prowadzić do podważenia kompensacyjnej funkcji zadośćuczynienia (wyrok SN z dnia 17 września 2010 r., II CSK 94/10 i wskazane tam orzeczenia, m.in. wyroki SN: z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 245/07; z dnia 28 stycznia 2010 r., I CSK 244/09). Jest przy tym jasne, że ocenny charakter kryteriów określających wysokość „odpowiedniej” sumy zadośćuczynienia prowadzi do stwierdzenia, iż podniesiony w kasacji zarzut naruszenia art. 445 § 1 i 2 k.c., przez zawyżenie lub zaniżenie wysokości przyznanego zadośćuczynienia, może być skuteczny tylko w razie oczywistego naruszenia zasad ustalania tego zadośćuczynienia przez sąd II instancji (bezpośrednio lub przez akceptację takiego naruszenia przez sąd I instancji). O rażącym naruszeniu zasad ustalania „odpowiedniego” zadośćuczynienia można zaś mówić w sytuacji przyznania zadośćuczynienia wręcz symbolicznego zamiast stanowiącego rekompensatę doznanej krzywdy (np. wyroki SN: z dnia 27 maja 2005 r., II KK 54/05; z dnia 19 października 2010 r., II KK 196/10; z dnia 19.10.2010 r., II KK 261/10).

Przypominając te normatywne uwarunkowania powtórzyć trzeba, że wobec M. J. w czasie prawie 4 miesięcznego pozbawienia wolności stosowano wyjątkowo brutalne metody przesłuchania w śledztwie (np. bicie po plecach, piętach, siadanie na nóżce od taboretu, wiązanie nóg i rąk), a efektem tych metod było m.in. połamanie żeber oraz stan zagrożenia życia, który był efektem nieludzkiego traktowania. Nadmienić również wypada, że najbliżsi nie poznawali go po powrocie do domu (ustalenia sądu pierwszej instancji – str. 8 uzasadnienia). Jeśli do tego dodać młody wiek pokrzywdzonego (nie miał jeszcze 25 lat), świadomość stanu w jakim wówczas się znalazł – nieustanne zagrożenie biciem, poniżanie oraz niepewność co do swojego losu (zwłaszcza w kontekście losu jego dowódców), to trzeba stwierdzić, że określenie wysokości zadośćuczynienia łącznie na kwotę 12.000 zł., a w efekcie dla każdego z wnioskodawców po 4000 zł, stanowi o rażącym naruszeniu przepisu art. 445 § 1 i 2 k.c., albowiem tak określona wysokość zadośćuczynienia jest symboliczna. Podzielając zatem argumentację zawartą w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2017 r. w sprawie III KK 81/17 – przeniesioną w istocie do uzasadnienia kasacji, Sąd Najwyższy uwzględniając kasację uchylił zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) co do wskazanych wnioskodawców i w tym zakresie sprawę przekazał temu sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. W toku tego postępowania sąd ten winien mieć w optyce swojego rozstrzygnięcia, że matce wnioskodawców na skutek

ponownego rozpoznania sprawy w postępowaniu odwoławczym (wyrok z 7 listopada 2017 r., II AKa (...)) przyznano tytułem zadośćuczynienia dodatkowo kwotę 8000 zł ponad kwotę 4000 zł przyznaną uprzednio wyrokiem w sprawie II AKa (...).

Z tych wszystkich powodów należało orzec jak w wyroku.